

Koerikoeloem

Miranda Driessen · muziek
Tsjitske Jansen · tekst

zondag 23 september · 13.00 - 14.00 uur
BUITENPLAATS KASTEEL WIJLRE *

Miranda Driessen 1969
Koerikoeloem (2016-2018)

Janneke Daalderop en **Noortje Braat** sopraan
Alfrun Schmid en **Natascha Morsink** alt
Joost van Velzen en **Daan Verlaan** tenor
Angus van Grevenbroek en **Bas Ammerlaan** bas
Naomi Sato sho
Sarah Jeffrey, **Dodo Kis** en **Lucia Mense** blokfluit
Miranda Driessen concept en compositie
Tjitske Jansen tekst
Susanne Marx choreografie

*Met dank aan Brand Bierbrouwerij.
Een coproductie met Stichting Gaudeamus.*

* Om 11.30 uur vertrek per bus vanaf Theater aan het Vrijthof naar Buitenplaats Kasteel Wijlre. Entree is inclusief busvervoer, drankje en bezoek aan de beeldencollectie.

Buitenplaats Kasteel Wijlre is ook te bereiken na een begeleide voettocht van circa 18 km door het prachtige Heuvelland. Vertrek vanaf Theater aan het Vrijthof om 7.30 uur (reserveren verplicht)

*Buitenplaats Kasteel Wijlre | Kerkpad 1, 6321 PX Wijlre
Bij slecht weer wordt de voorstelling verplaatst naar de Sint Gertrudiskerk in Wijlre.*

Koerikoeloem

Koerikoeloem is een multidisciplinaire muziektheater-voorstelling naar het gelijknamige gedicht van de Nederlandse dichteres en schrijfster Tsjitske Jansen, gecomponeerd door Miranda Driessen. De term koerikoeloem is een verbastering van 'curriculum', ofwel levensloop of leerplan.

Koerikoeloem wordt uitgevoerd door acht solostemmen, sho en blokfluittrio én – als belangrijkste speler – de wind, die een installatie van acht aeolische harpen (gebouwd door de Dresdense geluidskunstenaar Jan Heinke) tot klinken brengt. Deze klankinstallatie vormt een ruimtelijke afbakening in het landschap en het speelveld van de voorstelling. Deze vindt plaats in de buitenlucht in een setting die anders is dan in het theater, namelijk rondom en tussen het publiek.

De tekst

Koerikoeloem (2007) van Tsjitske Jansen bestaat uit 160 verzen. Elk vers begint, als in een sprookje, met de woorden 'er was'. Miranda Driessen geeft aan dat zij het gebruik van deze woorden opvat als een bewust in het verleden plaatsen van de beschreven gebeurtenissen en dat de voortdurende herhaling ervan de tekst voor haar het bezwerende, rituele karakter geeft van een litanie. Ze beschouwt die herhaling als een poging van de dichteres om de beschreven gebeurtenissen los te laten en ermee in het reine te komen. Dat loslaten

zondag ♦ 13.00

komt tot uiting in de klankinstallatie van de aeolische harpen: een deel van wat er gaat klinken heeft niemand in de hand, want wordt letterlijk bepaald door de wind, en zal dus van moment tot moment, van voorstelling tot voorstelling anders zijn.

Het Mozarabisch

Bij het schrijven van de muziek maakte Miranda Driessen gebruik van een aantal, in Mozarabische neumen genoteerde gezangen uit het *Antifonario de la Cathédral de León*, een handschrift dat vermoedelijk aan het eind van de tiende eeuw tot stand is gekomen. De term 'Mozarabisch' – letterlijk vertaald 'niet-Arabisch' – stamt uit de tijd van de islamitische overheersing van het Iberisch schiereiland (vanaf het jaar 711) en verwijst naar de christelijke traditie aldaar. Tijdens de islamitische overheersing stond het de christenen hier lange tijd vrij hun eigen religieuze rituelen uit te voeren in kerken, kloosters en kathedralen. De muziek die zij tijdens de vieringen zongen werd genoteerd in grafische tekens: 'neumen'. In heel Europa gebeurde dat op deze manier, en zo waren er binnen de christelijke cultuur lange tijd allerlei regionale stijlen en handschriften in omloop. Het bovengenoemde *Antifonario de la Cathédral de León* is een van de vele bewaard gebleven manuscripten. Een blik op het handschrift laat zien dat het hier om rijk gevarieerde en zeer geraffineerde melodieën gaat.

fragment uit het Antifonario de la Cathédral de León

In 1080 werd deze muziek echter verboden en werd besloten dat in heel Europa dezelfde liturgie en dus ook dezelfde muziek uitgevoerd moest worden. Vanuit Frankrijk (Cluny) werden monniken naar het Iberisch schiereiland gestuurd om daar de 'juiste' manier van zingen en de 'juiste' liturgie in te voeren.

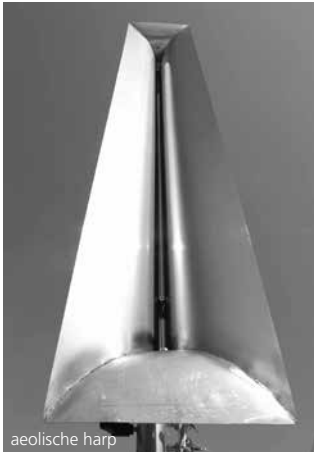
Een onvoorstelbare hoeveelheid muziek is hiermee verloren gegaan. En hoewel de oude handschriften een heel duidelijk beeld schetsen van de melodische curves die de gezangen volgden, is de muziek niet precies te reconstrueren.

In 2012 zong Driessen in een gregoriaans ensemble waarvan de leider, Geert Maessen, onderzoek deed naar Mozarabische neumen. Net als Geert Maessen werd ook zij gefascineerd door de Mozarabische handschriften, maar ze koos een andere, meer intuïtieve manier om daarmee om te gaan. Als componist leek het haar interessant om te onderzoeken hoe je nieuwe melodieën zou kunnen creëren aan de hand van deze oude neumen, rekening houdend met wat er bekend is over de betekenis van de verschillende tekens. Sindsdien laat zowel het drama van het verdwijnen van een eeuwenoude muzikale traditie als de schoonheid en rijkdom van deze melodieën haar niet meer los.

Koerikoeloem

De eerste akte van *Koerikoeloem* is voor een groot deel gebaseerd op een Alleluia voor Pinksteren. Een

reconstructie, of misschien beter re-compositie, van deze melodie is letterlijk te horen in een blokfluit-solo aan het eind van de akte. Ook de introductie van de akte door de sho volgt deze melodie. Uit deze melodie destilleerde Driessen harmonieën: dat wat er zou klinken als de melodie in een over-akoestische ruimte gespeeld zou worden, waarbij bepaalde tonen blijven doorklinken. Deze harmonieën vormen, zij het niet heel consequent, de schakels tussen de verschillende gedeelten en worden steeds gezongen op de tekst 'Er was...'.

Het intermezzo is volledig gebaseerd op de polyfone ritmiek uit het offertorium *In omnem terram* uit de *Missa Sancti Jacobi* van Guillaume Dufay. Het vormt de brug naar de tweede akte waarin geleidelijk aan een complexere polyfonie ontstaat.

De tekst 'In omnem terram' is afkomstig uit psalm 19 en is ook weer terug te vinden in het *Antifonario de la Catedral de León*. De melodie die Driessen op basis hiervan componeerde is te horen in de tweede akte, onder meer in een duet tussen sopraan 2 en alt 1 in een soort tweestemmig organum én helemaal aan het slot in de finale in het blokfluittrio.

De voorstelling

Anders dan gebruikelijk in muziektheater of opera is *Koerikoeloem* een werk waarin het verhaal terloops en

tussen de regels door wordt verteld. Er is geen sprake van personages, en de protagonist uit het gedicht is uitsluitend aanwezig via de beschrijving van gebeurtenissen. Hierdoor worden vragen over identiteit, toeval en het daaraan overgeleverd zijn, aangeraakt in het besef dat ieder van de spelers deze protagonist zou kunnen zijn. Gaandeweg de voorstelling wordt duidelijk dat het rituele en bezwerende karakter van de tekst terugkomt in de theatrale handelingen en de choreografie.

De willekeur van de gebeurtenissen, het toeval of het lot dat uit de tekst spreekt, ervaart het publiek door de klankinstallatie en haar relatie tot het landschap waar de wind vrij spel heeft. Bewust geeft de componiste een deel van haar compositie (de soundscape die onder invloed van de steeds wisselende kracht van de wind steeds anders zal klinken) daaraan over. Daarmee geeft zij uitdrukking aan het besef dat de mens niet alles naar zijn hand kan zetten, en aan de noodzaak die zij voelt om te werken met de natuur en alles wat zij aanreikt.

Met *Koerikoeloem* brengt Driessen een eerbetoon aan de Mozarabische traditie en waarschuwt ze tegen machthebbers die, om welke reden dan ook, een rijke cultuur hebben doen verdwijnen. ❖

Enkele strofen uit *Koerikoeloem* van Tjitske Jansen

Er was mos. Het levende bewijs dat je kunt groeien zonder wortels.

Er was de grote boze wolf. Die zich afvroeg of de grote boze wolf nog wel iets voorstelt, als hij niet boos meer is.

Er was Sneeuwwitje die zei: En wie heeft er bedacht dat ik nog lang en gelukkig leefde? Gelukkig? Omdat ik met een prins mocht trouwen? Denk je dat je daar gelukkig van wordt? Natuurlijk zei ik ja. Wat had ik anders moeten zeggen? Had ik bij die dwergen moeten blijven?

Er was iemand die zei dat de lucht in luchtige toetjes heus niet afkomstig was uit de Zwitserse bergen.

Er was een moment waarop ik me realiseerde dat de wereld er anders uit had gezien als de mensen andere keuzes hadden gemaakt.

Er was het opvanghuis voor sprookjesfiguren, dat ik had verzonnen. Vrouw Holle runde het.

Miranda Driessen

Miranda Driessen studeerde fluit, hafa-directie, jazz-zang en orthopedagogische muziekbeoefening aan Conservatorium Maastricht.

Lange tijd was zij werkzaam als muziekdocent op verschillende scholen voor speciaal onderwijs en op de afdeling educatie van Het Concertgebouw in Amsterdam. In dezelfde periode studeerde ze klassieke zang bij Charles van Tassel in Amsterdam. Als zangeres was zij vooral actief in ensembles als het Koor Nieuwe Muziek, Asko Kamerkoor, Capella Frisiae en Cluster Kamerkoor. Recentelijk verdiepte zij zich in de uitvoering van de vroegste vormen van het gregoriaans in Vocaal Ensemble Virga. Van 2004 tot 2009 studeerde zij compositie aan het Rotterdams Conservatorium bij Klaas de Vries, Peter-Jan Wagemans en René Uijlenhoet. Haar werk werd uitgevoerd door onder andere(n) het Asko Ensemble, DoelenEnsemble, Nieuw Ensemble, Orkest De Ereprijs, Gerrie de Vries, Muziektheater De Plaats, Makiko Goto, Kaoru Iwamura, Katerina Konstantourou, Maja Mirocha, Eere Lievonen en het Utrechts Blazers Ensemble. In 2011 en 2012 was Miranda Driessen respectievelijk eerste en tweede prijswinnaar tijdens het Geelvinck Fortepiano Festival met *Nocturne* voor historische tafelpiano en koto en *Unwind* voor fortepiano. In 2015 ontving zij voor haar compositie *Marginalia* een eervolle vermelding bij een compositiewedstrijd georganiseerd door de universiteit van Bristol, als onderdeel van een vierjarig onderzoekstraject naar Mozarabische neumen.

Tjitske Jansen

Tjitske Jansen (1971) studeerde in 1996 af aan ArtEZ, de academie voor Theater in Arnhem. Ze is freelance schrijfster, publiceerde drie bundels waarin ze poëzie, proza en theater combineert. *Het moest maar eens gaan sneeuwen* (2003), *Koerikoloem* (2007) waarmee ze de Anna Bijns Prijs won en *Voor altijd voor het laatst* (2015). Tussen 2002 en 2004 schreef ze theaterteksten voor Jet, Job & Jürgen deel 1, 2, 3 en 4 van theateratelier Het Wilde Oog. In 2011 kreeg Jansen voor een periode van vijf jaar een etage toegewezen in het Witsenhuis in Amsterdam. Het Witsenhuis is vernoemd naar schilder Willem Witsen en wordt sinds 1943 deels bewoond door letterkundigen. Momenteel woont ze in Amersfoort. Ze heeft een wekelijkse column in het *AD Amersfoort*, bezoekt veel middelbare scholen voor eerste hulp bij het lezen en schrijven van gedichten, en is haar volgende boek aan het schrijven: *Iedereen moet ergens zijn*.

Kasteel Wijlre is een buitenplaats voor cultuur en landschap. Op de buitenplaats komen hedendaagse kunst en architectuur samen met cultureel erfgoed en natuur, en zijn vijf eeuwen met elkaar verweven: het kasteel uit de zeventiende eeuw, het Koetshuis uit de achttiende eeuw, het ontwerp van de kasteeltuinen uit de negentiende eeuw, de permanente kunstwerken in het park uit de twintigste eeuw, het kunstpaviljoen Hedge House en de hedendaagse kunsttentoonstellingen uit de eenentwintigste eeuw. Buitenplaats Kasteel Wijlre organiseert tentoonstellingen, interdisciplinaire projecten, events en educatieve activiteiten in het Hedge House, het Koetshuis en de tuin. • www.kasteelwijlre.nl

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie i.s.m. Lumière.

DIRECTEUR BESTUURDER Jean Boelen, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht
PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter); Jos Leussink (adviseur); Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Susanne van Els, Bas Geerts en Lieke Wijnia
RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser en Eddy Klomp

PROJECTLEIDING & FONDSNWERVING Fons Dejong **MARKETING & PUBLICITEIT** Hetty van Dongen **PRODUCTIE** Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzer, Sylvester Beelaert en Fons Dejong **VORMGEVING** Philip Leussink **UITBALIE** Joyce Limpens-Paquet
TECHNISCHE COÖRDINATIE Sander Ronden **FACILITAIR** Claire Dullens en Nandi Nijsten
FINANCIËN Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, Elisabeth Strouven Fonds, Toneelgroep Maastricht, Sphinxkwartier, Zuyd Hogeschool, Lumière, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-) locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren. **MEDIAPARTNERS** NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding www.musicasacramaastricht.nl/vriend.

STICHTING MUSICA SACRA Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl
f facebook.com/MusicaSacraMaastricht • t @FestivalMSM | #MSM2018